

УДК 025.5:006.3](477)

Ірина Соколова,

молодший науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

просп. Голосіївський, 3, Київ 03039, Україна

e-mail: sokolova_444@ukr.net

тел.: +38(044)524-23-14

ORCID 0000-0003-4409-5630

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ І МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

У статті досліджується вітчизняний досвід щодо інформування професійної бібліотечної спільноти про чинні стандарти галузі. Розглянуто інформаційні ресурси про стандарти, підготовлені у різні роки провідними фаховими установами, жанрову приналежність цих документів, спосіб групування і представлення матеріалу, наявність довідкового апарату. Охарактеризовано анотований бібліографічний показник «Стандарти з бібліотечної справи і суміжних галузей», підготовлений у межах НДР Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, висвітлено результати наукової роботи, яка була здійснена під час підготовки показника.

Ключові слова: бібліотечна стандартизація, бібліографічний показник, національний стандарт, бібліотечна справа, видавнича справа.

Постановка проблеми. Ефективність бібліотечно-інформаційної діяльності залежить від багатьох факторів, у тому числі і від комплексу добре розроблених стандартів галузі, їхнього впровадження й використання у практичній роботі бібліотек та установ, які працюють з інформацією, з документами. З переходом від індустріального до інформаційного суспільства, характерною ознакою якого є використання інформаційно-комунікаційних технологій, стандартизація набула нового значення. Новий спосіб роботи з інформацією, нові засоби і технології її впорядкування, збирання й поширення обумовили необхідність появи нових нормативних документів (НД), які б унормовували ці процеси. З'явилася потреба у стандартах, які б забезпечували підтримку основних процесів бібліотечної справи у цифровому середовищі.

Поява Інтернет стала одним із факторів, який зумовив глобалізацію інформаційного простору, що поставило питання про актуальність запровадження єдиних міжнародних стандартів, які б забезпечували безперешкодне циркулювання інформації у цифровому середовищі, обмін даними між бібліотеками різних країн, читабельність цих даних із різних пристороїв тощо. Ці загальні тенденції відбилися й у системі вітчизняної стандартизації інформаційної сфери, бібліотечної, архівної, видавничої справи. Упродовж останніх двох десятиліть група стандартів із бібліотечної справи та суміжних галузей була значно розширена за рахунок документів, які унормовують використання інформаційно-комунікаційних технологій та стандартів, гармонізованих із напрацюваннями міжнародної організації зі стандартизації (ISO). У той же час формальна наявність навіть добре розроблених і ефективних стандартів ще не означає, що вони працюють. Обов'язковою умовою використання цих НД є поінформованість профільних установ і працівників галузі про їхнє існування й можливість отримати ці документи для роботи.

Актуальність дослідження. Відсутність дослідження українського досвіду інформування про забезпечення стандартами бібліотечної сфери дає підстави вважати цей напрям розробок актуальним. Аналіз організації інформаційного забезпечення впровадження національних і міжнародних стандартів у діяльність бібліотек України передбачає виявлення інформаційних ресурсів про стандарти, підготовлених у різні роки провідними фаховими установами, жанрову приналежність цих документів, спосіб групування і представлення матеріалу, наявність довідкового апарату.

Метою статті є дослідження системи інформування української бібліотечної спільноти про стандартизацію галузі, а також висвітлення результатів підготовки анотованого бібліографічного покажчика зі стандартизації бібліотечної справи та суміжних галузей, підготовленого в межах виконання науково-дослідної роботи за темою «Розвиток нормативно-методичної бази діяльності наукових бібліотек відповідно до міжнародних стандартів» Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Аналіз останніх публікацій. Тематика стандартизації бібліотечної діяльності є предметом уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників. У професійній літературі висвітлюються наукові, нормативні, технічні та організаційні основи стандартизації

Соколова І. Інформаційне забезпечення впровадження національних і міжнародних стандартів бібліотечної і документально-інформаційної справи, зосереджено увагу на перевагах і недоліках чинних стандартів, проблемах з упровадженням та використанням окремих НД, розкриваються умови і процес їхньої підготовки, термінологічний аспект, користь для галузі тощо. Ця проблематика порушується у працях вітчизняних дослідників: О. Василенко, Г. Калінічевої, С. Литвинської, Ю. Палехи, Т. Сіденко, Г. Солоїденко, І. Смолівика, Н. Стрішенець, М. Геращенко, С. Харченко та інших. У той же час розгляд організації й досвіду інформування фахівців про стандартизацію бібліотечної справи комплексно не розглядався. Джерельною базою дослідження стали інформаційні ресурси різних років зі стандартизації галузі й рукопис бібліографічного покажчика «Стандарти з бібліотечної справи і суміжних галузей».

Виклад основного матеріалу. Інформування про чинні НД, котрі забезпечують роботу бібліотечно-інформаційної сфери здійснюється шляхом підготовки переліків стандартів. Потреба у періодичному оновленні цих матеріалів пояснюється надзвичайною «рухливістю» масиву стандартів, адже за умов правильно побудованої системи стандартизації регулярно і систематично мають здійснюватися перегляд і редагування чинних документів із метою оновлення або вилучення застарілих НД. Відбувається постійний процес, за якого одні документи втрачають чинність, інші затверджуються. Саме тому моніторинг оновлення системи стандартів та оперативне інформування насамперед про чинні профільні НД завжди є актуальною справою. Укладачами друкованих і електронних інформаційних ресурсів зі стандартизації у різні роки виступали фахівці повідних установ: Книжкової палати України [8; 9], Державної науково-технічної бібліотеки України [14], Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого [6; 7], Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) [5], Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка [13]. У вітчизняному інформаційному просторі подібних матеріалів не багато. Останні редакції переліків стандартів знаходяться у вільному доступі і розміщені на веб-сайтах вищезгаданих установ, попередні – закриті для користувача й зберігаються в електронних архівах. Майже всі установи, які здійснюють цю роботу, мають повну (репрезентативну) підбірку стандартів у своїх фондах і отримують обов'язковий примірник цього виду документів.

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 10.05.2002 р. № 608 «Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів» до переліку цих організацій віднесено Національний автоматизований інформаційний фонд стандартів, Книжкову палату України, Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського, Національну бібліотеку України ім. Ярослава Мудрого (раніше Національна парламентська бібліотека України), Державну науково-технічну бібліотеку [10].

Найбільш загальні відомості про інформаційні ресурси зі стандартизації бібліотечно-інформаційної та видавничої справи представлено у таблицях 1–4.

Таблиця 1

**Інформаційні ресурси зі стандартизації, підготовлені
Книжковою палатою України**

	Характеристика ресурсу	Характеристика ресурсу
Назва	Перелік чинних нормативних документів зі стандартизації в галузі <i>бібліотечної</i> справи	Перелік чинних нормативних документів зі стандартизації в галузі <i>видавничої</i> справи
Представлено інформацію про стандарти, чинні станом на	31.05.2019	31.05.2019
Г р у п у в а н н я записів	за категоріями стандартів (ДСТУ, ДСТУ ISO, ДСТУ ГОСТ та ГОСТ)	за категоріями стандартів (ДСТУ, ДСТУ ГОСТ та ГОСТ, галузеві стандарти)
Інформація про стандарт	позначення й назва стандарту, дата набрання чинності, якому міжнародному чи регіональному стандарту відповідає, ступінь відповідності, відомості про введення стандарту	позначення й назва стандарту, дата набрання чинності, якому міжнародному чи регіональному стандарту відповідає, ступінь відповідності, відомості про введення стандарту
Відображено групи стандартів	«Інформація та документація», «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи», «Документація»	«Інформація та документація», «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи», «Документація», «Державні санітарні норми і правила»
Кількість позицій	38	50
Оформлення	у вигляді таблиці	у вигляді таблиці
Версія ресурсу	цифрова	цифрова

Соколова І. Інформаційне забезпечення впровадження національних і міжнародних стандартів

Таблицю складено за: Перелік чинних нормативних документів зі стандартизації в галузі бібліотечної справи : веб-сайт Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова». URL: <http://www.ukrbook.net/bibliotek.html>; Перелік чинних нормативних документів зі стандартизації в галузі видавничої справи : веб-сайт Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова». URL: <http://www.ukrbook.net/vidavc.html>.

Таблиця 2

**Інформаційний ресурс зі стандартизації, підготовлений
Державною науково-технічною бібліотекою України**

	Характеристика ресурсу
Назва	Стандарти з інформації, бібліотечної і видавничої справи за станом на 01.09.2017
Представлено інформацію про стандарти, чинні станом на	01.09.2017
Ресурс підготували	уклад. Т. В. Леонова; відп. за випуск Н. В. Бедзик
Групування записів	за класами Українського класифікатора нормативних документів ДК 004 (УКНД); у межах кожного класу стандарти згруповані за категоріями та зростанням номерів
Інформація про стандарт	позначення й назва стандарту, дата набрання чинності, якому міжнародному чи регіональному стандарту відповідає, відомості про введення стандарту, кількість сторінок; у примітках – фрагментарно – про метод прийняття, наявність у бібліотеці відсканованої копії
Відображено групи стандартів	«Інформація та документація», «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи», «Документація», «Страховий фонд документації», «Державна уніфікована система документації»
Кількість позицій	106
Оформлення	текст
Версія ресурсу	друкована, цифрова

Таблицю складено за: Стандарти з інформації, бібліотечної і видавничої справи за станом на 01.09.2017 : бібліогр. покажчик / Державна науково-технічна бібліотека України ; уклад. Т. В. Леонова ; відп. за випуск Н. В. Бедзик. Київ, 2017. 11 с. URL: <http://gntb.gov.ua/files/sibid.pdf>.

**Інформаційні ресурси зі стандартизації, підготовлені
Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого**

	Характеристика ресурсу	Характеристика ресурсу
Назва	Перелік стандартів з довідково-інформаційної, бібліотечної та видавничої справи	Перелік стандартів з довідково-інформаційної, бібліотечної та видавничої справи (чинні в Україні за станом на 01.07.2019 р.)*
Представлено інформацію про стандарти, чинні станом на	01.07.2007	01.07.2019
Ресурс підготували	уклад. Р. І. Миколенко, Л. В. Зоріна; ред. С. О. Басенко	–
Групування записів	за категоріями стандартів (ДСТУ, ДСТУ ГОСТ, ДСТУ ISO, ДСТУ EN, галузеві стандарти, Національні класифікатори та ГОСТ, <i>чинні</i> в Україні; ГОСТ, <i>не чинні</i> в Україні; <i>скасовані</i> стандарти)	за категоріями стандартів (ДСТУ, ДСТУ ГОСТ, ДСТУ ISO, інші ДСТУ, республіканські стандарти УРСР, ГОСТ, Національні класифікатори України)
Інформація про стандарт	позначення й назва стандарту, дата набрання чинності, якому міжнародному чи регіональному стандарту відповідає, ступінь відповідності, код за Українським класифікатором нормативних документів ДК 004 (УКНД)	позначення й назва стандарту, дата набрання чинності, якому міжнародному чи регіональному стандарту відповідає, ступінь відповідності

**Інформаційні ресурси зі стандартизації, підготовлені
Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого**

Відображено групи стандартів	«Інформація та документація», «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи», «Державна уніфікована система документації», «Національна стандартизація», «Страховий фонд документації», «Інформаційні технології», «Репрографія», «Система стандартів безпеки праці»	«Інформація та документація», «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи», «Документація», «Державна уніфікована система документації», «Національна стандартизація», «Страховий фонд документації», «Інформаційні технології», «Репрографія»
Кількість позицій	143**	135
Оформлення	у вигляді таблиці	у вигляді таблиці
Версія ресурсу	друкована, цифрова	цифрова

* Відображено останнє оновлення е-версії ресурсу, яка підтримується з 2008 р.

** У переліку крім чинних (82), окремими групами виділено скасовані національні стандарти (48), а також чинні на той час міждержавні стандарти (ГОСТи), не чинні в Україні (13).

Таблицю складено за: Перелік стандартів з довідково-інформаційної, бібліотечної та видавничої справи (чинні в Україні за станом на 01.07.2019 р.) : сайт Бібліотечному фахівцю / Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. URL: <http://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=84#top>; Перелік стандартів з довідково-інформаційної, бібліотечної та видавничої справи. Довідкове видання (доповнене). Київ, 2007. 25 с. URL: <http://profy.nplu.org!/site/official/stand-08.doc>.

**Інформаційні ресурси зі стандартизації, підготовлені
Науковою бібліотекою ім. М. Максимовича
Київського національного університету імені Тараса Шевченка**

	Характеристика ресурсу
Назва	Стандарти з інформації, бібліографії, бібліотечної та видавничої справи
Представлено інформацію про стандарти, чинні станом на	17.01.2019
Групування записів	за категоріями стандартів (ДСТУ, ДСТУ ГОСТ, ДСТУ ISO, ДСТУ ISO/IEC, інші ДСТУ, республіканські стандарти УРСР, ГОСТ)
Інформація про стандарт	позначення й назва стандарту, дата набрання чинності, якому міжнародному чи регіональному стандарту відповідає, ступінь відповідності, відомості про введення стандарту,
Відображено групи стандартів	«Інформація та документація», «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи», «Документація», «Державна уніфікована система документації», «Національна стандартизація», «Міждержавна система стандартизації», «Страховий фонд документації», «Інформаційні технології», «Системи оброблення інформації», «Захист інформації», «Репрографія», «Маркетинг», «Інноваційна діяльність», «Дизайн і ергономіка»
Кількість позицій	257
Оформлення	у вигляді таблиці
Версія ресурсу	цифрова

Таблицю складено за: Стандарти з інформації, бібліографії, бібліотечної та видавничої справи (чинні в Україні за станом на 17 січня 2019 року) : сайт Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. URL: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/about/dstu.html>.

Ці інформаційні ресурси мають просту структуру, записи про стандарти подано списком, жоден із них не повторює інший за переліком виділених рубрик і змістовним наповненням. У матеріалах, підготовлених Книжковою палатою України, Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого і Науковою бібліотекою

Соколова І. Інформаційне забезпечення впровадження національних і міжнародних стандартів ім. М. Максимовича записи згруповано за категоріями стандартів. Рубрики, які представлено у всіх переліках: «Національні стандарти України», «Національні стандарти України, через які впроваджено стандарти Міжнародної організації стандартизації (ISO)», «Національні стандарти України, через які впроваджено міждержавні стандарти (ГОСТ) методом перевидання». Рубрики, що не повторюються і представлені у деяких переліках: «Галузеві стандарти України», «Республіканські стандарти УРСР», «Інші ДСТУ», «Рекомендації», «Керівні документи» тощо. Видання «Перелік стандартів з довідково-інформаційної, бібліотечної та видавничої справи» 2007 р., підготовлене Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого, можна розглядати як ретроспективне свідчення етапу стандартизації бібліотечної справи, що минув. У ньому, наприклад, відображено багато відмінених на сьогодні стандартів, котрі унормовували систему бібліотечно-інформаційної й видавничої справи, а у групі міждержавних стандартів виокремлено підрубрику, яка ніде більше не повторюється – відмінених стандартів СРСР, які на той час ще були чинними в Україні.

Принципово інший підхід до групування матеріалу застосовано у виданні, підготовленому Державною науково-технічною бібліотекою України. У ньому матеріал згруповано відповідно до класів Українського класифікатора нормативних документів ДК 004 (УКНД). Щодо змістовної наповненості, то серед іншого у виданні наведено стандарти, які можуть бути корисними фахівцям науково-технічних спеціальностей, у тому числі зазначено стандарти за кодами 01.140.20 «Інформатика», 01.140.30 «Організаційно-розпорядча, торгівельна та виробнича документація».

Майже усі ресурси оформлені у вигляді таблиці, доступ до них відкритий на веб-сайтах вищезгаданих установ. У вільному доступі знаходяться останні редакції переліків стандартів, попередні – закриті для користувача й зберігаються в електронних архівах. Наприклад, на сайті Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого міститься інформація, що підготовка цифрової версії ресурсу здійснюється з 2008 р. Тут же можна ознайомитись зі статистикою переглядів матеріалу – 32,7 тис. звернень на початок грудня 2019 р., що свідчить про затребуваність ресурсу фахівцями бібліотечної справи.

Запис про кожний стандарт у розглянутих інформаційних матеріалах включає позначення й назву, відомості про введення

й дату набрання чинності, позначки про міжнародні чи регіональні стандарти, на основі яких було підготовлено національні НД, про ступінь відповідності міжнародного стандарту по відношенню до національного НД.

Позначення стандарту складається з індексу, реєстраційного номера і цифр року затвердження документа [1, с. 38]. Наприклад, у позначенні «ДСТУ 8302:2015», ДСТУ – індекс, 8302 – реєстраційний номер, 2015 – рік затвердження.

У відомостях про введення стандарту робляться відповідні записи: вводиться документ вперше чи приймається на заміну попередньому національному НД [1, с. 3–4].

У випадках, якщо розробка й затвердження національного стандарту здійснюється на основі міжнародних чи регіональних стандартів, наводиться позначка ступеня відповідності цим документам. Затверджена в Україні система відповідності є триступеневою, з визначенням прийнятих національних НД як ідентичних (IDT), модифікованих (MOD) або нееквівалентних (NEQ). При визначенні ступеня відповідності до уваги береться цілий ряд факторів, а саме: визначаються положення міжнародного НД, які будуть прийматися без змін; положення, у яких будуть застосовувати певні технічні відхилення, до яких будуть вносити редакційні зміни, визначають необхідність зміни структури в національному НД відносно міжнародного тощо.

У досліджуваних інформаційних ресурсах відображено дані про категорії НД (із позначкою індексу):

- національні стандарти України (ДСТУ);
- національні стандарти, через які впроваджено міжнародні стандарти ISO (ДСТУ ISO). У цій категорії представлені стандарти з різними індексами: ДСТУ ISO, ДСТУ ISO/IEC, ДСТУ ISO/TR, ДСТУ ISO/IEC TR. З питань електронних технологій, радіозв'язку, телекомунікацій і приладобудування Міжнародна організація зі стандартизації ISO тісно співпрацює з Міжнародною електротехнічною комісією (IEC). Нормативні документи ISO/IEC – результат спільної роботи цих двох організацій. Позначка TR (Technical Report) вказує на те, що цей НД класифіковано як технічний звіт.
- національні стандарти, через які впроваджено міждержавні стандарти ГОСТ (ДСТУ ГОСТ);
- міждержавні стандарти, прийняті Міждержавною радою з стандартизації, метрології і сертифікації країн СНД (ГОСТ);

– республіканські стандарти колишнього СРСР, які використовують у якості державних стандартів України до їхньої заміни або відміни (РСТ УРСР) та ін.

Укладачі визначають ці ресурси як «переліки», зважаючи на те, що вони мають вигляд списку назв і довідкових відомостей про стандарти, але не містять бібліографічних записів цих документів. Це традиційна практика інформування про стандартизацію будь-якої щоб ідентифікувати документ, наведення цих даних унеможливило помилку при пошуку необхідного стандарту. Розглянуті інформаційні ресурси не можна класифікувати як бібліографічні посібники, або віднести до таких жанрів посібника як бібліографічний список, бібліографічний покажчик. Зміст цих понять розкритий у довідковій професійній літературі, нормативних документах. Зокрема, у термінологічному словнику із бібліографознавства, підготовленому Книжковою палатою України, зазначається, що «бібліографічний список – це бібліографічний посібник, що складається із сукупності бібліографічних записів, обмежений за обсягом, з простою структурою, без допоміжних посібників». [4, с. 45]. У національному стандарті ДСТУ 7448:2013. «Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять» зазначається, що «значна кількість бібліографічних записів» є необхідним елементом бібліографічного посібника. [2, с. 22]. Завизначенням, наведеному ДСТУ ГОСТ 7.1–2006. «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» основною частиною бібліографічного запису є бібліографічний опис. Бібліографічний запис також може включати анотацію, шифри зберігання документа, терміни індексування, довідки про додаткові бібліографічні записи, дату завершення обробки документа, відомості службового характеру [3, с. 4]. Цих елементів немає у розглянутих ресурсах, які забезпечують впровадження національних і міжнародних стандартів у діяльність бібліотек

У 2019 р. в межах виконання науково-дослідної роботи на базі Інституту бібліотекознавства НБУВ підготовлено анований бібліографічний покажчик «Стандарти з бібліотечної справи і суміжних галузей». Видання інформує про державні і міждержавні стандарти, чинні в Україні станом на 1 листопада 2019 року. До покажчика включено інформацію про 102 нормативних документа, на кожному

частину багаточастинних стандартів складено бібліографічний запис. Згідно ДСТУ 1.5:2015 «Правила розроблення, викладання та оформлення національних нормативних документів» кожен частину багаточастинного стандарту, яка «має своє позначення, характеризує певну частину об'єкта стандартизації ... можна застосовувати окремо як самостійний стандарт» [1, с. 2]. Загалом покажчик включає 13 бібліографічних записів. Групування матеріалів здійснено за сферами застосування стандартів, у чотирьох розділах зібрано інформацію про стандарти з бібліотечної, видавничої, архівної справи і діловодства, використання новітніх інформаційних технологій у бібліотечно-інформаційній сфері.

Інформація про стандарти містить бібліографічний опис, анотацію, шифр зберігання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, примітки. Кожен стандарт, включений до покажчика, має позначку про клас за Українським класифікатором нормативних документів ДК 004 (УКНД), який призначено для впорядкування та класифікування стандартів та інших НД. Науково-довідковий апарат посібника складається з передмови, змісту, й допоміжних покажчиків: предметного, у якому подаються посилання на порядковий номер бібліографічного опису нормативного документа у цьому виданні, хронологічного, складеного за датою прийняття стандартів й алфавітного покажчика назв стандартів.

У розділі покажчика нормативні документи розташовано за індексами категорій у такій послідовності: ДСТУ, ДСТУ ГОСТ, ДСТУ ISO, ГОСТ, в межах одного індексу – за зростанням номерів. Усі державні стандарти України, через які впроваджено міжнародні стандарти ISO (ДСТУ ISO, ДСТУ ISO/IEC, ДСТУ ISO/TR, ДСТУ ISO/IEC TR), не зважаючи на відмінність індексів, подано єдиною групою, в межах якої розташування матеріалу здійснено за зростанням номерів. Опис кожного нормативного документа подається у покажчику один раз і розміщується у розділі, який, в основному, відповідає змісту цього матеріалу. Якщо стандарт за змістом можна віднести до кількох розділів, застосовується система відсилок.

Наведена нижче діаграма розкриває матеріали покажчика за категоріями стандартів. Категорія ДСТУ представлена 36 документами, ДСТУ ГОСТ – 12, ДСТУ ISO – 48, ГОСТ – 5, РСТ УРСР – 1.

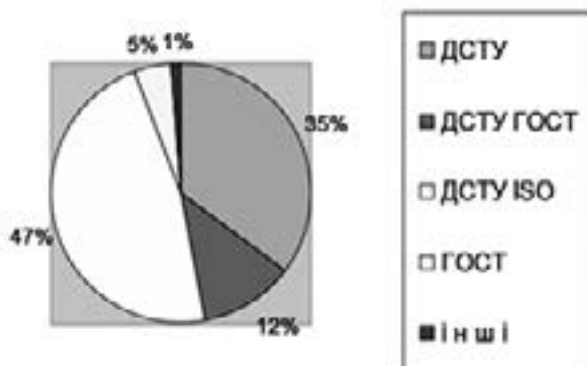

Рис. 1. Розподіл стандартів з бібліотечної справи і суміжних галузей за категоріями

У національній системі стандартизації визначено процедуру і методи прийняття міжнародних та регіональних (міждержавних) нормативних документів. Яким саме методом буде прийнятий той чи інший стандарт – перекладу, підтвердження і передруку – визначає профільний технічний комітет на стадії розроблення проекту стандарту та підготовки його до затвердження.

Група міжнародних стандартів ДСТУ ISO, описаних у покажчику, включає 48 документів (з багаточастинними – 59 бібліографічних записів).

Стандарти категорії ДСТУ ISO приймалися методами перекладу і підтвердження. Метод перекладу означає, що текст відповідного міжнародного чи європейського стандарту перекладено фахівцями відповідної галузі та подано українською мовою. Цей метод передбачає долучення до ідентичного перекладу міжнародного НД національних структурних елементів і додатків [15]. З застосуванням цього методу було підготовлено 16 стандартів, наведених у посібнику.

Решту ДСТУ ISO – 32 нормативних документа прийнято методом підтвердження. Стандарти, прийняті методом підтвердження, набули чинності у 2016–2019 рр. Механізм прийняття стандартів цим методом регламентується у п. 6.2 ДСТУ 1.7:2015 «Національна стандартизація. Правила та методи прийняття міжнародних і регіональних нормативних документів». На сайті УкрНДНЦ

розміщено такий коментар: «Метод підтвердження означає, що... стандарт.. подано у незмінному вигляді мовою оригіналу (переважно англійською). Для нормативних документів, прийнятих методом підтвердження, передбачено лише оприлюднення підтверджувального повідомлення і не передбачено перекладу або офіційного видання нормативного документа» [15].

У матеріалах покажчика перший документ, прийнятий цим методом, датується 2015 роком. Це стандарт ДСТУ ISO 30301:2015. «Інформація та документація. Системи керування документами. Вимоги», прийнятий згідно наказу ДП «УкрНДНЦ» від 5 листопада 2015 р. за № 145 «Про прийняття нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами» і введений в дію з 1.01.2016 р. [11]. У 2018 р. методом підтвердження було прийнято ще близько 30-ти національних стандартів галузі, гармонізованих із міжнародними стандартами ISO [12]. Ці стандарти, а також документи, які вийшли друком, але не надійшли до фондів НБУВ, не містять відомостей про шифр зберігання. Інформація про міжнародні стандарти ISO, з якими було гармонізовано нові національні стандарти, є на сайті Міжнародної організації зі стандартизації (<https://www.iso.org/standards.html>). Замовлення цих документів здійснюється через інтернет-магазин ДП «УкрНДНЦ» (<http://shop.uas.org.ua/ua/about>), або будь-які інші, які займаються цим видом діяльності, наприклад, науково-виробниче об'єднання «Норматив», Будстандарт Online, науково-інформаційний центр «Леонорм».

Група стандартів ДСТУ ГОСТ, через які впроваджено міждержавні стандарти, налічує 12 документів. Вони прийняті методом передруку, який передбачає включення до національного стандарту України тексту міжнародного, європейського чи міждержавного стандарту у незмінному вигляді мовою оригіналу (англійською або російською). Для нормативних документів, прийнятих «методом передруку, передбачено офіційне видання та наявність національних складників – титульного аркуша, національного вступу та передмови» [15]. До групи ДСТУ ГОСТ входять такі важливі для галузі стандарти, як ДСТУ ГОСТ 7.1–2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання», ДСТУ ГОСТ 7.59:2003 «Індексування документів. Загальні вимоги до систематизації та предметизації», ДСТУ ГОСТ 7.50:2006 «Консервація документів. Загальні вимоги». ДСТУ ГОСТ 7.87:2008 «Книжкові пам'ятки. Загальні вимоги» та ін.

Група міждержавних стандартів ГОСТ, яким не було надано статусу національних, але які є чинними в Україні, малочисельна й представлена п'ятьма НД. Розроблення міждержавних стандартів ГОСТ передбачено Угодою про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації від 13 березня 1992 року. Ці стандарти прийняті Міждержавною радою із стандартизації, метрології і сертифікації через представництво національних органів зі стандартизації країн СНД.

Зазначимо, що у процесі роботи над матеріалом покажчика було виявлено національні стандарти, які спираються на застарілі стандарти ISO. Наприклад, національний стандарт ДСТУ 4031–2001 «Багатомовний тезаурус. Методика розроблення» підготовлено на основі міжнародного стандарту ISO 5964:1985, який на сьогодні вже не є чинним. Ступінь відповідності цього національного стандарту до відміненого на сьогодні міжнародного НД визначено як ідентичну (IDT), він повністю еквівалентний міжнародному. Наразі на заміну застарілої редакції міжнародного стандарту вже розроблено діючий на сьогодні ISO 25964-1:2011 Preview Information and documentation – Thesauri and interoperability with other vocabularies – Part 1: Thesauri for information retrieval (Попередній перегляд інформації та документації – тезауруси та сумісність з іншими словниками – Частина 1: Тезауруси для пошуку інформації). За правилами ISO, перегляд усіх стандартів має здійснюватися кожні п'ять років. ISO 25964-1:2011 останній раз переглянуто та підтверджено у 2017 році, тому ця версія залишається актуальною. Подібна ситуація зі стандартом ДСТУ 4032–2001 «Одномовний тезаурус. Методика розроблення». Він був підготовлений із ідентичним ступенем відповідності (IDT) на основі відміненого на сьогодні ISO 2788:1986.

У цьому контексті окремо звернемо увагу на національний стандарт ДСТУ ISO 639:2009 «Коди для подання назв мов», який складається з трьох частин. Він підготовлений на основі міжнародного стандарту ISO 639 і містить умовні позначення мов для міжнародного та офіційного використання. Система кодів мов, затверджена стандартом, розглядається як відкритий перелік, який може доповнюватися. На сьогодні цей міжнародний стандарт вже представлений у п'яти частинах. Він підтримується і доповнюється Агенцією супроводження ISO 639 і доступний он-лайн (<https://iso639-3.sil.org>), у той час як в Україні ДСТУ ISO 639 є перекладом стандарту 2002 року, що свідчить про відсутність оперативного оновлення.

У процесі роботи над покажчиком було виявлено стандарти, які потребують редагування окремих термінів у назвах. Зокрема, це стандарт ДСТУ ISO 27729:2018 «Інформація та документація. Міжнародний стандартний ідентифікатор назв (ISNI)». Стандарт унормовує присвоєння Міжнародного стандартного ідентифікатора імен (англ. International Standard Name Identifier, скорочено – ISNI). ISNI представлений як унікальний постійний числовий код імені осіб, які причетні до створення, поширення, або відтворення творів у будь-якій формі (авторів текстів, музичних та художніх творів, дослідників, видавців, виконавців та ін.) [16]. На нашу думку назва стандарту має звучати, як «Інформація та документація. Міжнародний стандартний ідентифікатор імен (ISNI)». Інший стандарт, назва якого потребує уточнення – ДСТУ ISO 3297:2018 «Інформація та документація. Міжнародний стандартний серійний номер (ISSN)». Стандарт поширюється на спосіб ідентифікування усіх продовжуваних ресурсів незалежно від носія інформації (друковані чи електронні) через присвоєння Міжнародного стандартного номера серіального видання (англ. International Standard Serial Number, скорочено – ISSN) [17]. На нашу думку назва стандарту має бути викладена як «Інформація та документація. Міжнародного стандартний номер серіального видання (ISSN)». Потребує уточнення й назва стандарту ДСТУ ISO/TR 14873:2018 «Інформація та документація. Статистика та обмеження якості для веб-архівування» [18].

Також під час роботи над укладенням покажчика було виявлено лакуни видань фахових стандартів у фондах НБУВ, які не надійшли до бібліотеки як обов'язковий примірник. Це стандарт ДСТУ 3302-96 «Структура системи словників інформаційних ресурсів». Відсутні у фондів НБУВ й усі міждержавні фахові стандарти категорії ГОСТ, чинні на сьогоднішній день в Україні. Інформація про лакуни важлива для доукомплектування фондів НБУВ, проте зазначимо, що стандарти категорії ГОСТ відкриті для користувачів через мережу Інтернет й повнотекстово представлені у вільному доступі. За правилами Міждержавної ради із стандартизації, метрології і сертифікації надання доступу до міждержавних стандартів здійснюється безоплатно.

Висновки та практичне значення. Отже, проаналізовані інформаційні ресурси, підготовлені з метою інформування професійної бібліотечної спільноти про фахові стандарти, свідчать про те,

Соколова І. Інформаційне забезпечення впровадження національних і міжнародних стандартів що ця робота проводиться з різною періодичністю по мірі оновлення стандартів. Інформування у цьому напрямі здійснюють Книжкова палата України імені Івана Федорова, Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого, Державна науково-технічна бібліотека України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Розглянуті переліки стандартів мають різне змістовне наповнення, жоден із них не повторює інший за способом групування і представлення матеріалу. У 2019 р. у НБУВ було підготовлено анований бібліографічний покажчик «Стандарти з бібліотечної справи і суміжних галузей», до якого включено інформацію про стандарти з бібліотечно-інформаційної, архівної, видавничої справи. Анотації допоможуть фахівцям краще зорієнтуватися і виявити необхідні для роботи НД. Особливо корисною буде інформація, яка міститься в анотаціях до тих ненадрукованих національних стандартів категорії ДСТУ ISO, які були прийняті методом підтвердження англійською мовою. Полегшенню доступу до стандартів під час пошуку необхідних документів сприятиме зазначення шифрів НБУВ, а також довідковий апарат, представлений предметним, хронологічним та алфавітним допоміжними покажчиками.

Список бібліографічних посилань

1. ДСТУ 1.5:2015. *Національна стандартизація. Правила розроблення, викладання та оформлення національних нормативних документів*. На заміну ДСТУ 1.5:2003 ; чинний від 2017-02-01. Київ : УкрНДНЦ, 2016. 61 с.
2. ДСТУ 7448:2013. *Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять* : вид. офіц. – Уведено вперше (зі скасуванням в Україні ГОСТ 7.26–80) ; чинний від 2014–07–01. – Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. III, 41 с.
3. ДСТУ ГОСТ 7.1–2006. *Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання* (ГОСТ 7.1:2003, IDT) : вид. офіц. – Уведено вперше (зі скасуванням ГОСТ 7.1–84, ГОСТ 7.16–79, ГОСТ 7.18–79, ГОСТ 7.34–81, ГОСТ 7.40–82) ; чинний від 2008–04–01. Київ : Держспоживстандарт України, 2007. 47 с.
4. *Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики*. Київ: Книжкова палата України, 1999. 116 с.
5. *Нормативно-правові документи в сфері бібліотечно-інформаційної діяльності* : веб-сайт Національної бібліотека України імені В. І. Вер-

ISSN 2224–9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2019. Вип. 56 надського. URL: <http://www.nbu.gov.ua/methods> (дата звернення: 14.04.2019).

6. *Перелік стандартів з довідково-інформаційної, бібліотечної та видавничої справи (чинні в Україні за станом на 01.07.2019 р.)* : сайт Бібліотечному фахівцю / Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. URL: <http://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=84#top> (дата звернення: 3.12.2019).

7. *Перелік стандартів з довідково-інформаційної, бібліотечної та видавничої справи*. Довідкове видання (доповнене) / Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. Київ, 2007. 25 с. URL: <http://profy.nplu.org!/site/official/stand-08.doc> (дата звернення: 14. 11.2019).

8. *Перелік чинних нормативних документів зі стандартизації в галузі бібліотечної справи* : веб-сайт Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова». URL: <http://www.ukrbook.net/bibliotek.html> (дата звернення: 25.11.2019).

9. *Перелік чинних нормативних документів зі стандартизації в галузі видавничої справи* : веб-сайт Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова». URL: <http://www.ukrbook.net/vidavc.html> (дата звернення: 25.11.2019).

10. *Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів* : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2002 р. № 608 База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/608-2002-п> (дата звернення 10.08.2019).

11. *Про прийняття нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами, національних стандартів України, скасування нормативних документів України та міждержавних стандартів в Україні*: Наказ від 05 листопада 2015 року № 145. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN015672.html (дата звернення 25.11.2019).

12. *Про прийняття та скасування національних стандартів, прийняття поправки до національного стандарту* : Наказ від 05 грудня 2018 року № 464. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=80047 (дата звернення 25.11.2019).

13. *Стандарти з інформації, бібліографії, бібліотечної та видавничої справи (чинні в Україні за станом на 17 січня 2019 року)* : сайт Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/about/dstu.html> (дата звернення: 25.11.2019).

14. *Стандарти з інформації, бібліотечної і видавничої справи за станом на 01.09.2017* : бібліогр. показчик / Державна науково-технічна бібліотека України ; уклад. Т. В. Леонова ; відп. за випуск Н. В. Бедзик. Київ, 2017. 11 с. URL: <http://gnb.gov.ua/files/sibid.pdf> (дата звернення: 1.09.2019).

15 *Що таке метод прийняття нормативних документів?* / Сайт ДП

Соколова І. Інформаційне забезпечення впровадження національних і міжнародних стандартів «УкрНДНЦ». URL: <http://uas.org.ua/ua/pitannya-vidpovid/> (дата звернення 25.09.2019).

16. *ISO 27729:2012 Information and documentation – International standard name identifier (ISNI) Website International Organization for Standardization*. URL: <https://www.iso.org/standard/44292.html> (date of appeal 20.09.2019).

17. *ISO 3297:2017 Information and documentation — International standard serial number (ISSN) Website International Organization for Standardization*. URL: <https://www.iso.org/standard/73322.html> (date of appeal 15.09.2019).

18. *ISO/TR 14873:2013 Information and documentation — Statistics and quality issues for web archiving Website International Organization for Standardization*. URL: <https://www.iso.org/standard/55211.html> (date of appeal 14.09.2019).

References

1. (2015) *DSTU 1.5:2015. Natsionalna standartyzatsiia. Pravyla rozroblennia, vykladannia ta oformlennia natsionalnykh normatyvnykh dokumentiv*. [standard]. [DSTU 1.5:2015. National standardization. The rules are divided, laid out and drafted national regulatory documents]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

2. (2013) *DSTU 7448:2013. Informatsiia ta dokumentatsiia. Bibliotechno-informatsiina diialnist. Terminy ta vyznachennia poniat* [standard]. [DSTU 7448:2013. Information and documentation. Library and information activities. Terms and definitions]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

3. (2006) *DSTU HOST 7.1–2006. Systema standartiv z informatsii, bibliotechnoi ta vydavnychoi spravy. Bibliografichniy zapys. Bibliografichniy opys. Zahalni vymohy ta pravyla skladannia (HOST 7.1:2003, IDT)* [standard]. [A system of standards for information, library and publishing. Bibliographic record. Bibliographic description. General requirements and rules of assembly (HOST 7.1:2003, IDT)]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

4. (1999) *Korotkyi terminolohichnyi slovnyk iz bibliografoznavstva ta sotsialnoi informatyky*. [A brief terminological dictionary of bibliography and social informatics]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

5. Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho (2018). *Normatyvno-pravovi dokumenty v sferi bibliotechno-informatsiinoi diialnosti*. [Legal documents in the field of library and information activities]. Retrieved April 14, 2019, from <http://nbuv.gov.ua/liblow>. [In Ukrainian].

6. Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho (2019). *Perelik standartiv z dovidkovo-informatsiinoi, bibliotechnoi ta vydavnychoi spravy (chynni v Ukraini za stanom na 01.07.2019 r.)* [table]. [List of standards for reference, information, library and publishing (in force in Ukraine as of July 1, 2019)]. Retrieved December 3, 2019, from <http://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=84#top>. [In Ukrainian].

7. Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho (2007). *Perelik*

standartiv z dovidkovo-informatsiinoi, bibliotechnoi ta vydavnychoi spravy. [List of standards for reference, information, library and publishing (in force in Ukraine as of July 1, 2019)]. Kyiv, Ukraine. Retrieved November 14, 2019, from <http://profy.nplu.org!/site/official/stand-08.doc>. [In Ukrainian].

8. Knyzhkova palata Ukrainy imeni Ivana Fedorova (2019). *Perelik chynnykh normatyvnykh dokumentiv zi standartyzatsii v haluzi bibliotechnoi spravy* [table]. [List of current normative documents on standardization in the field of librarianship]. Retrieved November 25, 2019, from <http://www.ukrbook.net/bibliotek.html>. [In Ukrainian].

9. Knyzhkova palata Ukrainy imeni Ivana Fedorova (2019) *Perelik chynnykh normatyvnykh dokumentiv zi standartyzatsii v haluzi vydavnychoi spravy* [table]. [The list of current regulatory documents on standardization in the field of publishing]. Retrieved November 25, 2019, from <http://www.ukrbook.net/vidavc.html>. [In Ukrainian].

10. Kabinet Ministriv Ukrainy (2002). *Pro poriadok dostavliannia oboviazkovykh prymirnykh dokumentiv* [decree]. [On the procedure for the delivery of required copies of documents]. Databasa “Zakonodavstvo Ukrainy”. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/608-2002-p>. [In Ukrainian].

11. Derzhavne pidpriemstvo «Ukrainskyi naukovo-doslidnyi i navchalnyi tsentr problem standartyzatsii, sertyfikatsii ta yakosti» (2015). *Pro pryiniattia normatyvnykh dokumentiv Ukrainy, harmonizovanykh z mizhnarodnymi ta yevropeiskymy normatyvnymy dokumentamy, natsionalnykh standartiv Ukrainy, skasuvannia normatyvnykh dokumentiv Ukrainy ta mizhderzhavnykh standartiv v Ukraini*. [order]. [On the adoption of regulatory documents of Ukraine, harmonized with international and European regulatory documents, national standards of Ukraine, the abolition of regulatory documents of Ukraine and interstate standards in Ukraine]. Retrieved November 25, 2019, from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN015672.html. ([In Ukrainian].

12. Derzhavne pidpriemstvo «Ukrainskyi naukovo-doslidnyi i navchalnyi tsentr problem standartyzatsii, sertyfikatsii ta yakosti» (2018) *Pro pryiniattia ta skasuvannia natsionalnykh standartiv, pryiniattia popravky do natsionalnoho standartu*. [order]. [On the adoption and repeal of national standards, adoption of the amendment to the national standard]. Retrieved November 25, 2019, from http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=80047. [In Ukrainian].

13. Naukova biblioteka imeni M. Maksymovycha Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka (2019) *Standarty z informatsii, bibliohrafii, bibliotechnoi ta vydavnychoi spravy (chynni v Ukraini za stanom na 17 sichnia 2019 roku)* [table]. [Standards for information, bibliography, library and publishing (operating in Ukraine as of January 17, 2019)]. Retrieved November 25, 2019, from <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/about/dstu.html>. [In Ukrainian].

14. Derzhavna naukovo-tekhnichna biblioteka Ukrainy (2017) *Standarty z informatsii, bibliotечноi i vydavnychoi spravy za stanom na 01.09.2017* [bibliographic index]. / T. V. Leonova, N. V. Bedzyk. [Standards for information, library and publishing as of 01.09.2017]. Kyiv, Ukraine. Retrieved September 1, 2019, from <http://gntb.gov.ua/files/sibid.pdf>. [In Ukrainian].

15. Derzhavne pidpriemstvo «Ukrainskyi naukovo-doslidnyi i navchalnyi tsentr problem standartyzatsii, sertyfikatsii ta yakosti» (2019) *Shcho take metod pryiniattia normatyvnykh dokumentiv?* [What is the method of adopting regulatory documents?] Retrieved September 25, 2019, from <http://uas.org.ua/ua/pitannya-vidpovidi/>. [In Ukrainian].

16. (2012) ISO 27729:2012. *Information and documentation – International standard name identifier (ISNI) Website International Organization for Standardization*. Retrieved September 20, 2019, from <https://www.iso.org/standard/44292.html>. [In English].

17. (2017) ISO 3297:2017. *Information and documentation – International standard serial number (ISSN) Website International Organization for Standardization*. Retrieved September 15, 2019, from <https://www.iso.org/standard/73322.html>. [In English].

18. (2013) ISO/TR 14873:2013. *Information and documentation – Statistics and quality issues for web archiving Website International Organization for Standardization*. Retrieved September 14, 2019, from <https://www.iso.org/standard/55211.html>. [In English].

Irina Sokolova,

Junior Research Associate,
V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine
3, Holosiivskyi ave., Kyiv, 03039, Ukraine
e-mail: sokolova_444@ukr.net
tel.: +38(044)524-23-14
ORCID 0000-0003-4409-5630

Providing information with the aim of introducing national and international standards into the work of libraries in Ukraine

The article discusses the experience of informing about current standards in librarianship in Ukraine. This work is carried out by Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine, The State Scientific and Technical Library of Ukraine, Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine, VI Vernadsky National Library of Ukraine, the Maksymovych Scientific Library of the Taras Shevchenko Kyiv National University, which regularly prepare lists of existing standards in librarianship, information and archival affairs, publishing. The analysis showed that each of these lists has its own peculiarities, all of them differ in their content, the method of grouping standards, the completeness of providing information about documents, and design. In 2019, these materials were supplemented by

the annotated bibliographic index «Standards for Librarianship and Related Sectors», compiled as part of scientific work by the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine Institute of Library Science. An annotated bibliographic index was prepared for methodological assistance in working with normative documents and can be useful to a scientist and a professional in library, archival, and publishing. The publication contains a description of state and interstate standards in force in Ukraine as of November 1, 2019. The preparation of the index was carried out in order to inform librarians about current standards, as well as provide information on the availability of these publications in the VNLU funds for their effective use in practice and study. The index consists of 4 sections. The index includes more than 30 new national standards, which were prepared on the basis of the International Organization for Standardization international standards and began to operate in Ukraine from the beginning of 2019.

Keywords: system of standards for librarianship, standardization, bibliographic index, national standard, librarianship.